

dr hab. Adriana Kalicka- Mikołajczyk
Katedra Prawa Międzynarodowego i Europejskiego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

Wrocław, 18 listopada 2025r.

RECENZJA

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Małgorzaty Bryk-Zwolskiej pt.
„Mechanizm dostosowywania cen na granicy z uwzględnieniem emisji CO2
(CBAM) jako instrument prawny ochrony klimatu w Unii Europejskiej”,
ss. 233.**

Promotor rozprawy: dr hab. Marek Zieliński, prof. UŚ

Promotor pomocniczy: dr Ewa Radecka

1. Ocena wyboru i sformułowania tematu (tytułu) rozprawy

Rozprawa doktorska Pani mgr Małgorzaty Bryk-Zwolskiej, przygotowana pod kierunkiem dr hab. Marka Zielińskiego i dr Ewy Radeckiej i przedstawiona mi do zaopiniowania, zatytułowana jest: *Mechanizm dostosowywania cen na granicy z uwzględnieniem emisji CO2 (CBAM) jako instrument prawny ochrony klimatu w Unii Europejskiej*. Całość dysertacji sporządzona została w języku polskim. Tytuł rozprawy nie budzi żadnych wątpliwości, jest sformułowany jasno i czytelnie. Temat ocenianej rozprawy doktorskiej jest w moim przekonaniu trafny i aktualny, a jego wybór uzasadniony. Podjęta w niej problematyka dotyczy ciekawych i ważnych zagadnień nie tylko z punktu widzenia naukowego, ale także jest istotna dla praktyki Unii i jej państw członkowskich. Zakres pracy w pełni odpowiada jej tytułowi.

2. Cel rozprawy i założenia metodologiczne

Doktorantka we Wstępie do rozprawy jasno precyzuje jej cel, którym jest „weryfikacja, czy i w jakim zakresie założenia oraz rozwiązania prawne zawarte w rozporządzeniu CBAM są zgodne z przyświecającą mechanizmowi ideą redukcji emisji CO2 w UE oraz poza jej granicami” (s.17-18) . Tym samym stawia sobie za zadanie zbadanie tezy, iż konstrukcja prawna ustanowionego na podstawie rozporządzenia 2023/956 mechanizmu

CBAM w obecnym kształcie nie przyczyni się do całkowitego zapobieżenia zjawisku ucieczki emisji oraz nie wpłynie znacząco na redukcję emisji gazów cieplarnianych w UE (s. 18).

Wskazanemu celowi podporządkowane zostały cztery kluczowe pytania badawcze (s.18):

- 1) W jaki sposób mechanizm CBAM wpisuje się w szerszą strategię UE dotyczącą klimatu?
- 2) W jakim stopniu mechanizm CBAM zastąpi obecnie funkcjonujące instrumenty zapobiegające występowaniu zjawiska ucieczki emisji?
- 3) Czy wybory dokonane przez Komisję w zakresie projektu prawnego CBAM odpowiadają celom, na których organy unijne poparły i uzasadniły swój wniosek?
- 4) Jakie są przewidywalne globalne oraz unijne skutki wprowadzenia przez UE mechanizmu CBAM?

W pracy wykorzystano różne metody badawcze. Doktorantka korzystała z metody dogmatyczno-prawnej oraz teoretyczno-prawnej. Szeroko przeprowadziła analizę orzecznictwa TSUE. Wybrane przez Autorkę metody zostały wykorzystane właściwie, a ich zastosowanie w rozprawie było uzasadnione. Autorka w swoich badaniach pominęła jednakże metodę historyczno-prawną, która byłaby przydatna zwłaszcza w rozdziale pierwszym punkcie 1.2 zatytułowanym „Historycznoprawne uwarunkowania unijnej polityki klimatycznej”.

Sumując mogę stwierdzić, iż Doktorantka została skonfrontowana z tematem badawczym interesującym, o dużym ładunku teoretycznym oraz o istotnym znaczeniu praktycznym. Uprzedzając konkluzję końcową chciałabym stwierdzić, iż Doktorantka dobrze poradziła sobie z powyższymi wyzwaniem metodologicznymi i merytorycznymi, przedstawiając rozprawę dobrze napisaną, z ciekawymi rozważaniami szczegółowymi, solidnie zweryfikowanymi tezami oraz interesującymi postulatami *de lege ferenda*.

3. Struktura rozprawy

Zadaniem recenzenta przedłożonej rozprawy doktorskiej jest w pierwszym rzędzie udzielenie odpowiedzi na pytanie czy spełnia ona kryteria stawiane dysertacjom doktorskim przez przepisy ustawowe. W przypadku recenzowanej rozprawy doktorskiej odpowiedź na tak postawione pytanie jest pozytywna i to z kilku powodów: po pierwsze, praca dotyczy

key

istotnego problemu naukowego, po drugie, dowodzi ogólnej wiedzy teoretycznej Autorki i po trzecie, potwierdza umiejętność prowadzenia samodzielnej pracy naukowej.

Recenzowana praca liczy 233 strony i oprócz *Wstępu* i *Zakończenia* składa się z czterech rozdziałów. Każdy z nich kończy się podsumowaniem. Pracę dopełnia wykaz skrótów oraz wykaz źródeł, który obejmuje literaturę (z podziałem na artykuły, książki, monografie i rozdziały w publikacjach naukowych), akty prawne (umowy międzynarodowe, akty prawa pierwotnego i pochodnego UE oraz inne akty prawne), orzecznictwo TSUE i opinie rzeczników generalnych Trybunału oraz dokumenty nie mające charakteru źródeł prawa.

Rozdział pierwszy poświęcono zagadnieniom wprowadzającym. Autorka wyjaśniła kluczowe pojęcia, którymi posługuje się w dysertacji, takie jak: środowisko, klimat, zmiany klimatu oraz gazy cieplarniane. Następnie, przedstawiła genezę rozwoju unijnej polityki klimatycznej oraz motywy, cele i zasady prawa ochrony klimatu Unii Europejskiej (dalej: Unia, UE). Rozdział drugi skupia się na instrumentach ochrony klimatu w UE. W rozdziale trzecim scharakteryzowano unijny mechanizm CBAM. Natomiast, w rozdziale czwartym zaprezentowano skutki wprowadzenia mechanizmu CBAM na ograniczenie zjawiska ucieczki emisji gazów cieplarnianych, wpływu mechanizmu na państwa trzecie oraz na konkurencyjność przedsiębiorstw unijnych na rynkach globalnych oraz najnowsze propozycje zmian w funkcjonowaniu mechanizmu.

Konstrukcja rozprawy doktorskiej wydaje się zasadniczo właściwa. Odzwierciedla istotne zagadnienia omawianej problematyki i odpowiada problemowi badawczemu. Podstawę podziału stanowi, więc kryterium przedmiotowe (problemowe) wyraźnie uzasadnione. Zachowana została logiczna kolejność rozdziałów oraz proporcje pomiędzy nimi. Każdy rozdział posiada jasno określony zakres tematyczny oraz zakończony jest podsumowaniem.

Mam jednak do takiej konstrukcji pewne zastrzeżenia strukturalne. Odnoszą się one do kompozycji rozdziałów oraz treści w samych rozdziałach. Przykładowo rozdział pierwszy pracy *Zagadnienie wprowadzające* punkt 1.1. powinien moim zdaniem zostać uzupełniony o kwestie poruszone w rozdziale drugim punkt 2.1. W punkcie 1.1. Doktorantka wyjaśnia podstawowe pojęcia, którymi posługuje się w całej pracy, wśród których, jednakże moim zdaniem, powinno znaleźć się zdefiniowanie instrumentu prawa, (który Autorka zdefiniowała we *Wstępie*), gdyż to określenie występuje w tytule dysertacji, a zatem jest kluczowe dla całej

rozprawy, podobnie jak klimat, czy środowisko. Również, kwestie poruszone w punkcie 2.3 powinny, moim zdaniem, zostać przeniesione do rozdziału pierwszego, jako punkt zamykający w nim rozważania np., jako podpunkt 1.5. Następnie, analizowaną w rozdziale drugim w punkcie 2.2. problematykę europejskiego systemu handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych, moim zdaniem, Doktorantka powinna zdecydowanie skrócić i przenieść do rozdziału trzeciego do punktu 3.5 w którym dokonuje porównania CBAM i EU ETS i ten punkt rozważania w tym rozdziale powinien zakończyć. Zatem, tematyka analizowana w rozdziale drugim znalazłaby się częściowo w rozdziale pierwszym oraz rozdziale trzecim. Do pracy dodałabym nowy rozdział, który dotyczyłby w całości kwestii związanych ze zgodnością CBAM z międzynarodowymi zobowiązaniami UE. Częścią, którego byłyby rozważania zawarte w punkcie 3.6. Moim zdaniem, ta problematyka jest jedną z kluczowych, która powinna się w recenzowanej dysertacji zostać wnikliwie zanalizowana, a nie tylko w ograniczonym zakresie do prawa WTO.

4. Ocena merytoryczna rozprawy

Struktura pracy w pełni odpowiada wymogom stawianym pracom doktorskim.

Wstęp precyzuje zakres pracy oraz prezentuje tezy badawcze. Ponadto, przedstawiony został przyjęty przez Doktorantkę podział pracy i wstępna zapowiedź treści mającej znaleźć się w poszczególnych rozdziałach. Autorka również wskazała metody badawcze, którym podporządkowała całość wywodu. W tej części dysertacji, Autorka przedstawiła w sposób bardzo ogólny i lakoniczny pojęcie instrumentu prawnego oraz weryfikowaną tezę. Postawione zostały również cztery pytania, na które Doktorantka zamierza odpowiedzieć (s. 18). Ta część rozprawy napisana jest spójnie.

Rozdział pierwszy zatytułowany *Zagadnienia wprowadzające*, wprowadza czytelnika w kwestie podstawowe dla całości rozprawy, czyli określające podstawowe pojęcia, historycznoprawne uwarunkowania unijnej polityki klimatycznej oraz prawo ochrony klimatu UE. Autorka w punkcie 1.1. wyjaśnia podstawowe pojęcia takie jak: klimat, środowisko oraz zmiana klimatu. Odwołuje się jednakże, oczywiście tam gdzie jest to możliwe, nie tylko do źródeł i literatury, ale także do orzecznictwa. Pewien niedosyt budzi brak odniesienia się do pojęcia instrumentu prawa w tej części dysertacji, wzięwszy pod uwagę fakt, iż termin ten występuje w tytule recenzowanej rozprawy. Czytelnik oczekiwałby szerszego komentarza w tej kwestii, niż wyłącznie bardzo lakonicznego, żeby nie powiedzieć zdawkowego jednego zdania zamieszczonego we *Wstępie*. W punkcie 1.2 Autorka przedstawia genezę rozwoju

unijnej polityki klimatycznej, odnosząc się nie tylko od prawa UE, ale również do reakcji Unii na inicjatywy międzynarodowe, które na kształt tego prawa miało również znaczący wpływ. Punkt 1.3. poświęcony został prawu ochrony klimatu, jako nowej dziedzinie prawa. Rozważania Autorka rozpoczyna od wyjaśnienia tego pojęcia. Nie rozumiem, dlaczego Autorka rozważań tych nie umieściła w punkcie 1.1. wzięwszy pod uwagę, iż pojęcie ochrony klimatu występuje w tytule dysertacji, co oznacza, iż jest podstawowym pojęciem recenzowanej rozprawy.

Rozdział drugi zatytułowany jest *Instrumenty prawa ochrony klimatu w UE* i zaczyna się od omówienia typologii oraz klasyfikacji instrumentów prawa ochrony klimatu. Rozważania Autorka rozpoczyna od podania definicji instrumentów prawa (takiej samej jak we *Wstępie*) rozszerzając rozważania o instrumenty prawa ochrony klimatu oraz ich klasyfikację. Jak napisałam w punkcie 3 niniejszej recenzji, nie rozumiem, dlaczego te rozważania nie znajdują się w punkcie 1.1. rozdziału pierwszego. Następnie, Autorka przechodzi do- jak sama określa- „dokonania pogłębionego studium funkcjonowania flagowego instrumentu unijnej polityki klimatycznej, jakim jest EU ETS” (s. 71), gdyż rzeczywiście CBAM jest związany z unijnym systemem handlu uprawnieniami do emisji i pomyślany został, jako uzupełnienie EU ETS. Jednakże, nie zgadzam się z założeniem Doktorantki, zgodnie, z którym w celu dokonania porównania EU ETS i CBAM należy przeprowadzić „pogłębione studium funkcjonowania” tego pierwszego. Oczywiście, jest bezwzględnie konieczne wskazanie podobieństw i różnic pomiędzy nimi, ale zachowując określone proporcje. Tymczasem, analiza EU ETS przeprowadzona jest na stronach od 71 do 107, obejmuje, zatem 36 stron. Dla porównania, dokonana w rozdziale trzecim w punktach od 3.1. do 3.4 charakterystyka CBAM-który jest przedmiotem recenzowanej dysertacji- obejmuje strony od 112 do 138, a zatem łącznie stron 26. Rozważania w rozdziale drugim kończy punkt poświęcony miejscu mechanizmów w instrumentarium prawa ochrony klimatu. Analiza jest ciekawa, ale moje wątpliwości budzi ponownie jego umiejscowienie. Zważywszy na fakt, iż służy określeniu miejsca mechanizmów w instrumentarium prawa ochrony klimatu. Ponownie, czy nie powinien znaleźć się w rozdziale pierwszym?

Rozdział trzeci jest zatytułowany *Charakterystyka unijnego mechanizmu CBAM*. Jest to rozdział niezmiernie istotny z punktu widzenia tematu rozprawy, którego rozważania pozwalają zweryfikować zasadniczą tezę recenzowanej rozprawy. W rozdziale tym analizowane są kolejno: cele mechanizmu CBAM, jego zakres podmiotowy i przedmiotowy, funkcjonowanie, integracja mechanizmu CBAM z istniejącymi już politykami cenowymi

emisji, CO₂ w państwach poza UE, analiza porównawcza CBAM z EU ETS oraz zgodność mechanizmu CBAM z zasadami WTO. Swoją analizę Autorka rozpoczyna od celów mechanizmu CBAM (punkt 3.1.). I słusznie zauważa, iż utworzony został w dwóch zasadniczych celach wymienionych *expressis verbis* w art. 1 ust. 1 rozporządzenia 2023/1773, tj. zmniejszeniu emisji gazów cieplarnianych i przeciwdziałaniu ucieczce emisji. Na stronie 117 Autorka stwierdza, iż celem tego instrumentu jest wyrównywanie konkurencyjności pomiędzy producentami z UE a zagranicznymi. Niestety, nie przywołuje w przypisie źródła prawa, lecz odnosi się do publikacji internetowej przywołanej w przypisie 515. Wypada, zatem zadać pytanie, skąd wynika ten cel? Jakiego jest jego źródła prawa? Następnie, Autorka odnosi się do celu CBAM jakim jest „umocnienie UE w roli przywódcy działań klimatycznych poprzez wpływanie na postawy klimatyczne państw trzecich (...), poprzez zachęcanie przemysłu spoza UE i międzynarodowych partnerów do podjęcia kroków w tym samym kierunku co Unia” (s.117). W tym miejscu mam do Autorki pytanie, w jaki sposób, jej zdaniem, UE ma zamiar wpływać na postawy klimatyczne suwerennych podmiotów prawa międzynarodowego, jakim są państwa trzecie? Wartościowe są rozważania dotyczące analizy porównawczej CBAM i EU ETS. Autorka trafnie spostrzega, że „mają na celu obciążenie kosztami wybranych produktów, których wytworzenie generuje emisje”(s. 140). Dzięki solidnie i trafnie przeprowadzonej analizie Czytelnik dowiaduje się o podobieństwach i zasadniczych różnicach pomiędzy oboma instrumentami. W końcowej części tego rozdziału Autorka zamieszcza bardzo ciekawe i jednocześnie kluczowe w punkcie widzenia tematu rozprawy rozważania dotyczące zgodności mechanizmu CBAM z zasadami WTO. Dobrze, że Doktorantka poświęciła im dużo uwagi. W pełni zgadzam się z zaprezentowanym przez Autorkę poglądem, iż mechanizm ten jest niezgodny z zasadami WTO. Szkoda, że Doktorantka nie pociągnęła do szerszego ustosunkowania się do kwestii zgodności mechanizmu CBAM z innymi porozumieniami, których UE jest stroną, a które są kluczowe z punktu widzenia recenzowanej rozprawy takie jak: Porozumienie paryskie i Ramowa Konwencja NZ w sprawie zmian klimatu? Podkreślić należy, iż Doktorantka odnosi się do kwestii zasad prawa ochrony klimatu, stwierdzając, iż „z punktu widzenia niniejszej pracy na szczególną uwagę zasługuje zasada zrównoważonego rozwoju oraz wspólnej, lecz zróżnicowanej odpowiedzialności” (s.58). Następnie, dokonuje ich omówienia. Zabrakło mi jednakże w dalszej części dysertacji analizy zgodności mechanizmu CBAM z wyżej wymienionymi zasadami oraz ogólną zasadą prawa ochrony środowiska tj. zasadą „zanieczyszczający płaci”. Stąd moje pytanie, czy CBAM jest zgodny z międzynarodowymi zobowiązaniami UE wynikającymi z Porozumienia paryskiego oraz Ramowej Konwencji NZ w sprawie zmian

klimatu? Tak jak napisałam w punkcie 3 niniejszej recenzji, jestem zdania, iż rozważania na temat zgodności mechanizmu CBAM z międzynarodowymi zobowiązaniami UE powinny być przedmiotem pogłębionej analizy w odrębnym rozdziale rozprawy, który powinien zostać uzupełniony o inne porozumienia międzynarodowe kluczowe z punktu widzenia recenzowanej dysertacji.

Ostatni rozdział merytoryczny pracy zatytułowany został: *Skutki wprowadzenia mechanizmu dostosowywania cen na granicy z uwzględnieniem emisji CO₂*. W rozdziale tym Doktorantka umiejętnie i syntetycznie omówiła najważniejsze kwestie, które pojawiły się w związku z zagadnieniami analizowanymi w poprzednich rozdziałach. W punkcie 4.1. analizuje wpływ mechanizmu CBAM na ograniczenie zjawiska ucieczki emisji gazów cieplarnianych, a więc jednego z jego zasadniczych celów. Zgadzam się z konkluzją, iż jego wprowadzenie odniesie sukces, jeżeli unijni partnerzy handlowi ustanowią podobne mechanizmy. Interesująco przedstawiono zagadnienia dotyczące wpływu instrumentu CBAM na państwa trzecie. Rzeczywiście, główni partnerzy handlowi UE (Wielka Brytania, Kanada, USA, Australia) rozważają wprowadzenie podobnego mechanizmu. Niemniej jednak, takie państwa jak: Chiny, Brazylia, Indie, RPA, państwa BRICS, również Rosja, która na forum WTO w dniu 19 maja 2025r. zwróciła się do UE i państw członkowskich z wnioskiem o konsultacje (WT/DS639/1), są zdania iż jest to „środek karny, dyskryminujący i protekcjonistyczny, sprzeczny z prawem międzynarodowym”. Z tego powodu, jestem ciekawa, jak do tego twierdzenia odniesie się Doktorantka. Czy się z nim zgadza, czy też nie? Interesujące są dwa kolejne zagadnienia dotyczące oddziaływania zewnętrznego mechanizmu CBAM, a mianowicie wpływu na konkurencję w handlu światowym oraz wpływu na konkurencyjność przedsiębiorstw unijnych na rynkach globalnych. W tym rozdziale zabrakło mi doniesienia się do oddziaływania wewnątrzunijnego instrumentu CBAM. Chyba że on nie występuje. Z tego powodu, chciałabym, aby Doktorantka ustosunkowała się do kwestii wpływu instrumentu CBAM na strukturę handlu wewnątrz UE? Rozważania kończy punkt poświęcony propozycjom legislacyjnym zmiany rozporządzenia CBAM w ramach pakietu Omnibus.

W *Zakończeniu* Doktorantka syntetycznie zebrała argumenty uzasadniające tezy sformułowane we Wstępie. Zatem, *Zakończenie* w sposób poprawny puentuje całą rozprawę, która w całości mieści się w paradygmacie prac doktorskich. Ustalenia, oceny i wnioski nie zaskakują, gdyż czytelnik spotkał się już z nimi w podsumowaniach w poszczególnych rozdziałach. Chociaż nie ze wszystkim się zgadzam, co zostało zawarte w rozprawie, to

jednak doceniam samodzielność myślenia i znaczącą zdolność do krytycznej analizy problemów naukowych.

Podsumowując, mimo krytycznych spostrzeżeń, ocena pracy jest pozytywna. Jednakże, gdyby w przyszłości Autorka rozważała publikację rozprawy to wymaga ona dokonania pewnych zmian.

5. Ocena formalna rozprawy, wykorzystanie literatury i źródeł

Od strony formalnej praca nie budzi żadnych zastrzeżeń. Opracowanie redakcyjne jest staranne, język czytelny i precyzyjny. Doktorantka unika powtórzeń oraz formułuje swoje myśli w sposób przejrzysty i syntetyczny.

Autorka rozprawy sięga do bardzo bogatej literatury zarówno polskiej, jak i zagranicznej. Obszerna bibliografia została w pełni wykorzystana, co wynika z treści przypisów. Przypisy są instruktywne i nie są przesadnie rozbudowane. Sposób cytowania w przypisach poszczególnych pozycji bibliograficznych oraz przyjęta przez Doktorantkę metoda powoływania się na poglądy innych Autorów nie budzą zastrzeżeń. Pani mgr Małgorzata Bryk-Zwolska właściwie podejmuje dyskusję z poglądami innych, prezentując swoje stanowisko i poglądy w sposób dojrzały.

Niewątpliwą zaletą rozprawy doktorskiej stanowi umiejętne przywoływanie orzecznictwa TSUE oraz opinii rzeczników generalnych Trybunału. Dobór materiałów źródłowych jest także trafny i zasługuje na uznanie.

6. Konkluzja

Przechodząc do konkluzji oceny dysertacji przygotowanej przez Panią mgr Małgorzatę Bryk-Zwolską, pragnę stwierdzić, iż praca ta zasługuje na pozytywną ocenę. Rozprawa porusza ważne zagadnienie z zakresu prawa Unii Europejskiej, które przedstawione jest wszechstronnie, z należytą starannością i poprzedzone poprawną analizą. Rozprawa jest dojrzała, oparta na interesujących badaniach i wszechstronnej analizie źródeł.

W recenzowanej rozprawie Doktorantka wykazała bardzo dobre opanowanie metodologii pracy badawczej w dziedzinie nauk prawnych, znajomość relewantnych materiałów źródłowych, a także bardzo dobrą znajomość literatury przedmiotu oraz umiejętność korzystania z niej. Warto również podkreślić umiejętność jasnego i precyzyjnego

formułowania swoich poglądów. Ponadto, należy jeszcze raz podkreślić trafność poznawczą wyboru tematu.

Biorąc powyższe pod uwagę stwierdzam, iż rozprawa doktorska pt: *Mechanizm dostosowywania cen na granicy z uwzględnieniem emisji CO2 (CBAM) jako instrument prawny ochrony klimatu w Unii Europejskiej*, autorstwa magister Małgorzaty Bryk-Zwolskiej- odpowiada wymogom przewidzianym dla tego typu prac naukowych i spełnia tym samym warunki określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2024.1571 t.j.) . Może zatem stanowić podstawę do przeprowadzenia dalszych czynności w postępowaniu o nadaniu stopnia doktora nauk prawnych.

Wrocław, 18 listopada 2025r.

A. Kalska - Kalska